

Osa-aikainen erityisopetus luokilla 1-6

Tuetun perusopetuksen ja erityisopetuksen tavoitteina on toimia siten, että erilaisilla oppijoilla on tasa-arvoinen ja täysivaltainen osallisuus lähikoulun palveluihin fyysisesti, toiminnallisesti ja sosiaalisesti. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on tukea oppilaita selviytymään opiskelusta mahdollisimman pitkälle tavallisessa luokka- ja kouluympäristössä. Osa-aikainen erityisopetus on erityisopettajan oppilaalle tarjoamaa tukea koulutuntien aikana joko yksilöllisesti tai pienryhmässä, erillisessä tilassa tai oppilaan omassa luokassa samanaikaisopetuksessa. Koulussamme kaikki erityisopetuksen tilat on sijoitettu alakoulun ensimmäiseen kerrokseen rinnakkain, joten työnjako ja yhteistyö sujuvat mahdollisimman helposti ja eritoten koulutuksen nivelvaiheessa oppilasta voidaan tukea erityisopetuksen keinoin asteelta toiselle siirtymisessä.

Erityisopettaja on osana oppilashuoltoa kehittämässä yksittäisten oppilaiden ja oppilasryhmien työskentelyolosuhteiden kehittämistä. Erityisopettaja tekee tiivistä yhteistyötä luokanopettajien, aineenopettajien ja oppilaan huoltajien kanssa. Erityisopettaja ja luokanopettaja (ja tilanteen mukaan opetusharjoittelija) suunnittelevat yhdessä myös niitä työtapoja, joilla oppilasta voidaan tukea omassa perusopetusryhmässään.

Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat,

- jotka ovat vaarassa jäädä jälkeen opinnoissaan
- joiden kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden seurauksena
- joiden terve psykososiaalinen tai emotionaalinen kasvu ja kehitys ovat vaarassa
- joilla on opetuksen ja oppilashuollon asiantuntijoiden sekä huoltajan mukaan kehityksessään oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyviä tai niitä vaarantavia riskitekijöitä

Oppilaan erityistuen tarpeen syynä voi olla

- lukemisen tai kirjoittamisen vaikeus, (luki) tai muu kielellinen vaikeus -
- lukemisvaikeudessa voi olla kyse teknisen lukemisen tai luetun ymmärtämisen vaikeudesta
- matemaattinen erityisvaikeus
- kaikissa edellä mainituissa vaikeuksissa voi olla kyse puutteellisista opiskelustrategioista tai kognitiivisesta vaikeudesta
- puhealueen vaikeudet, lähinnä äänne- ja artikulaatio-ongelmat
- tarkkaavaisuushäiriö tai motivaatio-ongelmat lievä kokonaiskehityksen viivästyminen
- läksyjen tekemättömyys, koulunkäynnin laiminlyönti
- sosiaaliset vaikeudet, vaikeudet toverisuhteissa tai ryhmässä toimimiseen, keskittymisvaikeudet ja vaikeus huomioida toiset oppilaat (esim. työrauhaongelmat)
- emotionaaliset vaikeudet (oppilas on esim. ahdistunut oppimistilanteessa tai hänellä on henkilökohtaisia huolia)
- oppilaalla on suomi toisena kielenä -vaikeuksien lisäksi edellä mainittuja vaikeuksia
- oppilaalla on pitkä poissaolo koulusta ja sen vuoksi tilapäistä oppimisvaikeutta
- oppilaalle on tehty erityisopetussiirto ja HOJKS jonkin oppiaineen osalta ja hän tarvitsee siihen erityistä tukea

Oppilaan erityistarpeen arviointi

Erityisopetuksen tarve voi olla tilapäistä tai jatkuvaa. Lievemmat oppimiseen ja/ tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvät pulmat saattavat olla ratkaistavissa, mikäli ongelmiin puututaan heti ja laaditaan oppimissuunnitelma menettelytavoista luottamusta ja keskinäistä kunnioitusta tukevassa ilmapiirissä. Toisinaan oppilas tarvitsee erityistä tukea jollakin osa-alueella koko kouluajan ja silloin pohditaan yhdessä, miten oppilaan itsetuntoa, oppimisstrategioita ym. voidaan vahvistaa ja rakentaa oppiminen niitä vahvuuksia ja

voimavaroja hyväksi käyttäen, mitä oppilaalla ennestään on. Jokaisen oppilaan tuen tarve arvioidaan.

Useimmiten erityistä tukea tarvitseva oppilas tarvitsee useammin kuin kerran viikossa osa-aikaista erityisopetusta. Koska tuen tarpeessa olevia oppilaita on enemmän kuin resurssien puitteissa on mahdollista antaa, painopiste erityisopetuksen saamisessa on niillä oppilailla, joilla on vaikeuksia kielellisellä ja /tai ja matemaattisilla osa-alueilla. Erityistuki suunnataan runsaammin koulun alkuvaiheeseen (1-3-luokille), mutta yksilöllistä tukea voivat saada myös 4-6 – luokkien oppilaat.

Akuuteissa tilanteissa oppilas voi tulla erityisopetukseen, kun sovitaan asiasta asianomaisen opettajan tai asterehtorin kanssa. Useimmiten kyseessä on häiriökäyttäytyminen tunnilla, erilaiset konfliktit, aggressioiden purkaminen tai muuten ahdistunut käyttäytyminen. Akuuteissa tilanteissa oppilasta auttaa oman opettajan ja erityisopettajan lisäksi rehtorit ja muu oppilashuollon henkilökunta.

Tilanteen arvioiminen:

- tarvitaanko oppimisen tai opetuksen ohjausta
- erityisopetuksellista apua
- oppilashuollollista apua
- kasvatuksellista / hoidollista tukea

Erityisopetuksen tarve voidaan arvioida:

- normeerattujen testien perusteella
- luokanopettajan tai aineenopettajan ehdotuksesta
- oppilashuollon aloitteesta (kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja, rehtori, erityisopettaja)
- vanhemmat arvioivat lapsensa tarvitsevan tukea
- oppilas arvioi itse tarvitsevansa tukea
- esiopetuksesta kouluun -siirtymävaiheessa kiertävät erityislastentarhanopettajat voivat ehdottaa kyseisen oppilaan tuntemuksen ja kouluvalmiustutkimusten tulosten perusteella jonkin tietyn osa-alueen arviointitarvetta heti alkusyksystä

Erityisopetuksen toteutuminen luokilla 1-6

Erityisopetuksen tuki kohdentuu erityisesti koulutuksen alkuvaiheeseen, luokille 1-3, jolloin oppilasta tuetaan yksilöllisesti tai pienryhmässä 1-3 kertaa viikossa 4-6-luokkien oppilaat saavat erityisopetusta yksilöllisesti tai pienryhmässä 1-2 kertaa viikossa. Erityisopettaja hakee usein pienemmät oppilaat erityisopetukseen, isommat tulevat itse. Erityisopettaja neuvottelee oppilaan erityisvaikeudesta luokanopettajan ja aineenopettajan kanssa, samalla sovitaan käytetyt materiaalit ja mahdolliset testit. Erityisopettajalla on käytössään lomakkeet, johon kirjataan erityisopetuksen tarve, testit, joiden mukaan arvioidaan vuosittain oppilaiden tilannetta. Opettajalla on mahdollisuus samalla esittää erityisopettajalle tulevan lukukauden osalta yhteistyötoiveita. Oppilas voi tulla erityisopetukseen, ns. parkkiin pidemmäksi aikaa (1-2 viikoksi tai sopimuksen mukaan), mikäli hänen työskentelynsä luokassa on tilapäisesti häiriintynyt tai hänellä on keskittymisvaikeuksia tai toistuvia ristiriitoja sosiaalisissa tilanteissa. Oppilas, jota koetilanne jännittää tai ahdistaa tai hän tarvitsee enemmän aikaa kokeeseen, voi yhteisesti sovittuna tehdä kokeen erityisopetuksen tiloissa. Erityisesti koulutuksen nivelvaiheessa, 7. luokan alussa alaluokkien, erityisopettaja voi tukea ennestään tuttua oppilasta.

Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan työskentelyn suunnittelu

Erityisopetuksen lähtökohdat

Erityisopetuksen tavoitteet sekä opetusmateriaalit suunnitellaan yhdessä oppilaan itsensä ja oppilaan opettajan kanssa. Oppilaan vanhempien tulee olla tietoisia myös erityisopetuksen tavoitteista ja sisällöistä. Erityisopetuksen lähtökohtana on:

- oppilaan vahvuudet (mikä sujuu hyvin?),
- tukea tarvitsevat alueet (mikä ei suju tai mistä asioista ollaan huolissaan?),
- sopimukset tavoitteista (mihin asioihin toivotaan muutosta?)
- sovitut sisällöt (esim. opintokokonaisuudet)
- menettelytavat (miten tavoitteisiin päästään?)
- mitä apua tavoitteiden pääsemiseksi tarvitaan (vastuunjaot, muut tukitoimet)
- miten tavoitteiden saavuttamista seurataan (aikataulut, seurantalaverit)

Erityisjärjestelyt

Useiden oppilaiden kohdalla riittää, että oppimisympäristö tukee oppilaan oppimista. Tutkimusten mukaan voidaan sanoa, että mikäli oppimisympäristö on fyysisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti oppilasta tukeva, se tukee myös oppilaan kognitiivista oppimista. Joskus voidaan opetusjärjestelyillä tukea oppilasta mm. seuraavasti:

- oppilas saa lisäaikaa kokeessa,
- oppilas saa kysymykset etukäteen tai joku lukee ne hänelle
- varmistetaan, että oppilas ymmärtää kysymykset
- oppilas saa tehdä kokeen suullisesti
- oppilas saa tutustua tunnilla käsiteltävään tekstiin etukäteen
- oppilas saa vähemmän kysymyksiä kuin muut
- oppilas tekee kokeen tuettuna mm. avustajan kanssa (ei valmiita vastauksia)
- suomi toisena kielenä -oppilaille on tärkeä, että he näkevät opettajan (huuliita kielen ääntämisen)
- oppilasta voi auttaa, kun kysymykset on kirjoitettu
- opetuksessa kuvamateriaalin hyödyntäminen, sanalistojen ja käsitekarttojen tekeminen sekä sanakirjojen käyttö tukee maahanmuuttajaoppilaan oppimista

Eriyttäminen tarkoittaa kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla normaaliin opetussuunnitelmaan kuuluvaa oppiaineen sisältöä, muotoa, opetusmenetelmää tai havainnollistamistapaa varioidaan tai muokataan. Esimerkiksi oppilas, jolla on vaikeuksia hahmottaa tekstin sisältöjä lukemalla, voi saada käyttöönsä ääninauhan. Jos oppilas kärsii isossa ryhmässä voimakkaasta koepelosta tai jännityksestä, voi hän suorittaa kokeen muussa tilassa valvonnassa.

Oppimissuunnitelma

Oppilaan oppimisen tukemiseksi ja tuen tarpeen selkeyttämiseksi voidaan oppilaalle laatia oppimissuunnitelma, joka noudattaa peruskoulun yleistä OPS ia ja oppilasta arvioidaan myös yleisen opetussuunnitelman mukaan. Oppimissuunnitelma auttaa kokonaiskäsityksen luomista asioista, joita oppilaalta odotetaan ja tavoitteista, joihin oppilas pyrkii. Tavoitteiden ja niiden saavuttamista helpottavien lähitavoitteiden "näkyväksi tekeminen" palvelee kaikkia prosessiin osallistuvia. Oppimissuunnitelma sisältää oppilaan opinto-ohjelman. Oppimissuunnitelma sisältää oppimiselle asetettujen tavoitteiden lisäksi erityiset painoalueet, valinnaiset opinnot ja opiskelulle suunnattavat tukitoimet. Oppimissuunnitelmaa laadittaessa lähtökohtana ovat havainnot oppilaan vahvuusalueista ja niistä tiedoista ja taidoista, jotka jo sujuvat hyvin. Kehittämistä tai tukea tarvitseviin asioihin liitetään suunnitelma tavoitteista ja menettelytavoista, joilla tavoitteisiin tai tilanteen selkiyttämiseen pyritään. Oppimissuunnitelmaan voidaan liittää tai kirjata ainekohtainen selvitys tavoitteista, sisältöjen eriyttämisestä tai tukiopetuksesta.

Oppimissuunnitelman laatimista edellytetään esimerkiksi silloin, kun tutkitaan ja selvitetään oppilaan oppimisvalmiuksia ennen mahdollista erityisopetukseen siirtämistä tai tavoitteiden

saavuttamista seurataan esimerkiksi pitkän sairauden tai muusta syistä johtuvan poissaolon jälkeen.

Oppimissuunnitelman laatimisessa keskeistä on yhteistyö oppilaan, opettajien ja huoltajien sekä koulun muiden asiantuntijoiden välillä. Erityisesti maahanmuuttajat voivat tarvita koulunkäynnin alkuvaiheessa tai puutteellisen kielitaidon takia koulutuksen eri vaiheissa oppimissuunnitelmaa, lisäaikaa opiskeluun ja/ tai pienen ryhmän tukea.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

Jos oppilaalla on vaikeuksia selviytyä yleisen oppimäärän mukaisista tavoitteista, hänet siirretään virallisesti erityisopetukseen ja hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Siirtopäätöksen tueksi tarvitaan arvioiteja, lausuntoja tutkimuksia, joiden tarkoituksena on selkeyttää erityisopetussiirron perusteita, erityisopetuksen toteuttamistapaa, tarvittavia tukitoimia, seuranta ja HOJKS :n laadintaa. Jos erityisopetukseen siirrettäessä on päätetty, että oppilas opiskelee yksilöllisen oppimäärän mukaan yhdessä tai useammassa oppiaineessa, arvioidaan oppilaan suorituksia HOJKS :ssa määriteltyihin oppilaan omiin tavoitteisiin perustuen. Yksilöllisten oppimäärien mukaisesti opiskelluissa oppiaineissa voidaan käyttää numeerisen arvioinnin sijaista sanallista arviota kaikilla vuosiluokilla.

Erityisopetussiirron jälkeen

1. oppilas voi edetä yleisopetuksen yleisen opetussuunnitelman mukaan,
2. yksi tai useampi oppiaine yksilöllistetään
3. koko perusopetuksen oppimäärä yksilöllistetään.

Siirtopäätökseen tarvitaan:

- huoltajien suostumus
- psykologin suorittamat tutkimukset
- opettajan (opettajien) pedagoginen arvio ja /tai lausunto
- mahdollisesti muiden asiantuntijoiden lausuntoja

Siirtopäätöksen vahvistaa johtava rehtori. Erityisopetussiirron jälkeenkin oppilas voi opiskella omassa koulussaan. Mikäli oman koulun tuen portaat eivät riitä, oppilas voidaan vanhempien suostumuksella siirtää luokkamuotoiseen erityisopetukseen kunnan kouluihin.

Opetusharjoittelu erityisopetuksessa

Luokan-, aineenopettajille, erityisopettajaksi opiskeleville ja muille aikuisopiskelijoille tarjotaan koulussamme mahdollisuus suorittaa osa kouluharjoittelua erityisopetuksessa. Harjoitteluun kuuluu alkuohjaus, väliohjaus, loppuohjaus sekä muuta ohjausta tarpeen mukaan. Harjoittelun voi tehdä joko erityisopetuksen tiloissa tai samanaikaisopetuksessa luokassa. Osa opetusharjoittelijoista haluaa tehdä muun koulutyön erityisopetuksessa. Opiskelijoita ohjataan kokeilemaan eriyttävien metodien toimivuutta oppilailta joko yksilöllisesti tai pienryhmissä. Ongelmaperustaisen opetussuunnitelman lähestymistapaa (PBL) on kokeiltu koulussamme opetusharjoittelijaryhmälle, joiden lähtökohtana oli erilaisen oppilaan kohtaamisen koulu yhteisössä ja /tai luokkatilanteissa. Opetusharjoittelijoille annetaan mahdollisuus itse tunnistaa ja etsiä tieto, jota heidän täytyy omaksua voidakseen lähestyä käsiteltyä ongelmaa ja rakentaa täten siltaa teorian ja todellisuuden välille. Ongelmien käsittelystä alkava yhteisen tiedon rakentaminen on yksi olennainen tekijä tieteellisen ja moniammatillisen osaamisen tuottamisessa.

Yhteistyö huoltajien ja erityisopettajan välillä

Erityisopettaja osallistuu 1. luokan oppilaiden kouluun ilmoittautumiseen ja koulun tutustumispäivänä esittelee muun oppilashuoltoväen ohella omaa työtään. Yleensä

erityisopettaja pyrkii osallistumaan kaikkien 1-2. luokkalaisten vanhempainiltaan ja muiden luokkien vanhempainiltaan sopimusten ja tilanteen mukaan.

Kaikille vanhemmille, joiden lapsi käy erityisopetuksessa, menee tieto kotiin oman opettajan tai erityisopettajan kautta tai kirjallisena lapsen mukana. Erityisopettaja osallistuu joidenkin oppilaiden kehityskeskusteluun tai sopii kehityskeskustelun yhteyteen ajan vanhempien tapaamiseen. Uusiin vanhempiin otetaan yhteyttä joko puhelimitse tai tapaamisen merkeissä. Vanhemmat voivat olla halutessaan itse yhteydessä erityisopettajaan. Oppimissuunnitelmien laadinnan yhteydessä; erityisopetussiirroissa ja HOJKS in laadinnassa sekä seurantalavereissa tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa.

Aina kun oppilas on parkissa pitempään, tieto menee kotiin. Kun oppilas siirtyy luokkamuotoiseen erityisopetukseen tai erityiskouluun, erityisopettaja on yhteydessä vanhempiin, tukien heitä tarvittaessa.

Oppilashuoltotyö

Oppilashuollon kokoukset ovat yleensä kerran viikossa. Erityisopettaja toimii koordinaattorina ja oppilashuoltoryhmän vetäjänä luokilla 1-6. Opettajilta kerätään oppilashuoltoon liittyviä asioita etukäteen, erityisopettaja lähettää esityslistan OHR: n jäsenille, pitää kokouksista kirjanpitoa, tekee muistiot, jotka lähetetään oppilashuoltoryhmän jäsenille. Erityisopettaja on yhteydessä ennen oppilashuoltoryhmän kokousta kokoukseen osallistuviin henkilöihin, opettajiin, vanhempiin, jos vanhemmat osallistuvat kokoukseen ja mahdollisesti koulun ulkopuolisiin asiantuntijoihin, jotka osallistuvat kokoukseen. Opettaja voi kokousta ennen täyttää lomakkeen, jossa hän on arvioinut, miten huolissaan hän on luokkansa oppilaan / oppilaiden koulunkäynnistä tai muusta. Yhteistyö oppilashuollon jäsenien kanssa on jatkuvaa ja erittäin tärkeää.

1-6 -luokkien oppilashuoltoryhmään kuuluvat perusopetuksen (1-6-luokkien) apulaisrehtori, psykologi, kuraattori, terveydenhoitaja ja erityisopettaja.

Yhteistyökokouksissa vanhempien kanssa ovat oppilashuoltoryhmästä mukana tilanteen mukaan erityisopettajan lisäksi oma opettaja, psykologi, terveydenhoitaja tai kuraattori. Joskus oppilaan ongelma on sentyyppinen, ettei erityisopettajan läsnäolo ole välttämätön, vaan tarvitaan sen sijaan esimerkiksi kuraattorin ja / tai rehtorin läsnäoloa. Yhdessä oppilashuoltoryhmän jäsenien kanssa kehitämme oppilashuollon toimintaa niin, että sen tavoite tukea yksittäistä oppilasta, opetusryhmiä, opettajia ja koko kouluyhteisöä voisi toteutua. Kun oppilashuoltoasiat ovat yhteisellä listalla, se edesauttaa tiedonkulkua eri asteiden välillä.

Oppilashuoltoryhmät pitävät 1-2 kertaa vuodessa yhteiset, laajemmat kokoukset ja koulutusseminaarit. Eritoten oppilasta ja erityisopetusta ja oppilashuoltoa koskevissa asioissa yms. erityisopettaja tekee yhteistyötä tarpeen mukaan rehtorien kanssa.

Ohjaus on jokapäiväistä; se voi tapahtua suullisesti, sähköpostilla tai puhelimitse:

- kouluavustajan ohjaus
- opiskelijoiden ohjaus
- vanhempien tuki ja ohjaus
- konsultaatio kentältä tuleviin kyselyihin

Annele Laaksonen, Turun normaalikoulu